

BUITEN

6^e JAARGANG N°. 36.

ZATERDAG 7 SEPTEMBER 1912.

Foto Corine Ingelse.

OP DE BUITENPLAATS „BEUKENBURG” BIJ MAARTENSDIJK.

INHOUD:

OP DE BUITENPLAATS „BEUKENBURG” BIJ MAARTENS- DIJK, ILLUSTRATIE	BLZ. 423
VAN GOETHE'S LIEVELINGSBOOM, DOOR D. J. VAN DER VEN	„ 424
DE STERRENHEMEL IN SEPTEMBER, DOOR A. A. N.	„ 425
DE TUINAANLEG BIJ HET KASTEEL MIDDACHTEN, II, DOOR H. F. HARTOGH HEYS VAN ZOUTEVEEN, GE- ILLUSTREERD	BLZ. 426—429
DE TAPUIT, DOOR F. J. A.	BLZ. 429
NIMFEN (GEDICHT), DOOR JOANNES REDDINGIUS	„ 429
ANDERSEN EN ZIJN SPROOKJES, III, BLOEMESPEL, DOOR Dr. C. E. HOOPYKAAS, GEILLUSTREERD	BLZ. 430—432
DOPHEIDE, DOOR K. SIDERIUS, GEILLUSTREERD	BLZ. 432
HANENKOORTS, DOOR A. B. WIGMAN	„ 433
DE KRUIDENIERSWINKEL „DE BLOEIENDE THEEBOOM” IN DE VIJZELSTRAAT TE AMSTERDAM, ILLUSTRATIE	„ 434

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

VANGOETHE'S LIEVELINGSBOOM.

CONIFEREN zijn boomen, die zich uitstekend leenen tot het schrijven van waardeerende artikeltjes over „evergreens” in de sombere dagen, welke Kerstmis van St. Nicolaas scheiden. Maar als in den heerlijken lentetijd zich elke boom, elke struik in het schoonste bladrenkleed gestoken heeft, dan is er zooveel te vertellen over het leven der loofboomen, dat geen plaatsruimte gevraagd wordt voor die altijd groene coniferen, welke eerst door de afwezigheid der loofdragende gewassen ons opvallen door schoonheid in den habitus.

En toch... ook bij de bescheiden coniferen komt het jonge lentelven. Geen dennetje is er in 't voorjaar of 't krijgt aardige kaarsjes die grooter en grooter wordend, uitgroeien tot jonge twijgen, geen sparretje of 't ontvangt jeugdige groene vingertopjes... en als na eenige dagen van stille voorjaarszwoelte plots de weldoende lentezefier strijkt door het droomstille dennenwoud, dan voert zij met zich mede lichte wolken van leven-brengend stuifmeel, dan is zij de vriendelijke bemiddelaarster, waarop 't bosch elk jaar weer aan rekt... brengt zij onder nachtegaalgezang en koekoekgeroep het levenswonder — de bestuiving — tot stand, en als een plechtig danklied ruischt er een hymne bij haar rondvaart door de huldewuivende kruinen. — Maar hoezeer dat alles ook de aandacht moge trekken van den oplettenenden natuurminnaar, — geen enkele conifeer heeft meer recht, ook in deze regenachtige zomerdagen, om een plaatsje in dit mooie tijdschrift te krijgen dan de Gingko biloba.

Zonderlinge boom, in groei en blad, in levensuitingen zoo geheel afwijkend van zijn naaste familieleden, de Taxineeën, dat reeds zonder zijn merkwaardige geschiedenis te weten, bij u sterke vermoedens zullen opkomen hier een conifeer te zien, eigenlijk thuis behoorend in den grijzen voorhistorischen tijd.

Welke boom heeft zulke leerachtige bladen, en welke conifeer houdt er zoo'n zonderlingen tak-stand op na? Lijkt deze Venushaarboom op 't eerste gezicht niet meer op een gewonen loofboom, die zijn blad krijgt en verliest met den gang der jaargetijden, dan op een „kegeldragend gewas”, waarvan de meeste, ja schier alle vertegenwoordigers, naalden (ze mogen dan smal en lang, kort en vleezig, gelijnd of geribd zijn) dragen en trotsch gaan op hun voor oningewijden vrij onzichtbare verjongingskuren? In ongeveer alles wijkt dit dendrologische wonder van 't gewone af en daar ik onder mijn lezers een groot aantal boomenliefhebbers veronderstel te mogen rekenen, zal ik hier 't één en ander vertellen van wat ik in betrekking tot dezen geacclimatiseerden Japanner ben te weten gekomen.

Ja, uit het verre Oosten, dàar in het land van de Rijzende Zon en in de woelige republiek van het Midden moeten ze in het wild voorkomen.

De geschiedenis van de verspreiding klimt op tot het jaar 1712 toen Engelbert Kämpfer op zijn ontdekkingsreis naar het Oosten den Gingko in China aantrof, waar hij door de geloovige langstaarten heilig was verklaard.

Evenals bij vele andere geacclimatiseerde boomen en heesters heeft ook onze Gingko een interessante geschiedenis der verspreiding te boekstaven.

Volgens Meyer werd de eerste Gingkoboorn in 1754 in Engeland gevonden, terwijl in 1812 te Montpellier in het Zuiden van Frankrijk het eerste vrouwelijke exemplaar moet gebloeid hebben, doch latere onderzoekingen moeten uitgewezen hebben, dat deze meeningen op onjuiste feiten berusten.

Ook heet het, dat omstreeks 1730 het zaad in ons land werd ingevoerd en dat het van hier in 1754 naar Londen werd overgebracht vanwaar het in 1776 naar Rouen en in 1788 naar Montpellier werd gezonden. Ook deze hypothesen hebben hun bestrijders gevonden.

Uit deze verwarde begrippen stamt ook zeker de overlevering, dat de Grootte Linnaeus, wiens marmeren borstbeeld het peperbus-torentje van den Harderwijkschen Hortus botanicus siert, als planter zou opgetreden zijn van de zeldzame rij boomen, waarvan de plataan met zijn stam omvang van 3 à 4 meter 't meest robust genoemd mag worden. De andere boomen zijn een cypres, een Gingko biloba, een doodsbeenderenboom (*Gymnocladus canadensis*) en een pluim-esch bekend onder den naam van „mannaboom”.

In 1781 werd ook naar Wilhelmsöhe van ons land uit een exemplaar overgebracht en tegelijkertijd moet er zaad naar Weenen en Praag gegaan zijn.

Daar de boom tweehuizig is en in Europa alleen is aangeplant om zijn groote sierlijkheid in parken en tuinen, is het altijd iets bijzonders als een Gingko het van bloei tot vrucht kan brengen.

Deze tweehuizigheid heeft heel wat knappe hoefden tot ernstig gepeins gebracht.

Zoo constateerde Decandolle, dat een boompje te Bourdigney bij Genève, in 1790 reeds ongeveer 20 jaar oud, vrouwelijk was, en daarna meende men steeds dat dit Zwitsersche Gingko-tje de moeder was van alle latere Europeesche Gingko's.

Maar zooals het met vele theoriën gaat; ook die van Decandolle viel, toen uitgemaakt werd, dat in hetzelfde jaar te Praag in den tuin van het schoone paleis Lakbowitz een Gingko stond + 18 meter hoog, en die beslist vrouwelijk was. Om bevruchting mogelijk te maken had men beneden een mannelijken tak geënt, welke hoogstwaarschijnlijk van het Weener exemplaar afkomstig was, en omgekeerd werd een vrouwelijke tak kunstmatig gebracht op den mannelijken stam te Weenen, zoodat in 1790 Oostenrijk zich beroepen kon op twee-geforceerd eenhuizige Gingko's. En ofschoon ik dat niet vermeld vond, is een andere mogelijkheid vrijwel uitgesloten: deze merkwaardige proeven werden uitgeoefend op stammen van Hollandschen oorsprong.

Is 't wonder, dat de prijs van een dergelijken boom in die dagen der „rariteiten”-liefde hoog opgevoerd werd, zoodat het volk hem in Frankrijk geestig noemde: „L'arbre aux quarante ecus”?

De door bevruchting verkregen eigenaardige natuurvoortbrengselen bevatten in een geel kwalijkkriekend vleesch een linsvormige pet, welke bijna geheel wordt gevormd door een zetmeelachtige stof. Ondanks deze min smakelijke substantie, beweert men, dat ze versch of geroosterd wel gegeten worden, en op de laatste manier voor de consumptie toebereid, moeten ze als versche maïs smaken.

In het Oosten, waar de boom in den reuk van heiligheid staat, wordt hij niet alleen als tempelboom aangeplant, maar er moeten zelfs bijzondere cultures zijn om deze pitvruchten te kweken, die als kastanjes gepoft, nooit op feestmaaltijden mogen ontbreken, zeker om de goede eigenschappen in zake de bevordering der spijsvertering. Ook weet men er nog een soort Gingko-olie uit te bereiden.

Ofschoon zaaiing goede resultaten moet opleveren, geeft men in China en Japan zeer beslist de voorkeur aan de vermenigvuldiging door afleggers. Zoo maken de Chineezen er ook hun fort van, vele stammen tot één te vereenigen en, dit voor oogen houdend, is het te begrijpen, hoe de beroemde Russische kruidkundige Alexander von Bunge op zijn studiereis bij Peking exemplaren zag, die een stamomvang van 13 meter bezaten.

Ofschoon bij ons slechts de Gingko biloba — door Kämpfer in 1712 zoo genoemd naar de twee lappen van het blad — bekend is, moeten er in het verre oosten nog andere soorten zijn, waarvan de vrouwelijke Gingko's in Japan Asjo's en Ginans gedoopt zijn.

In den Leidschen hortus, waar zoowel een mannelijk als een vrouwelijk exemplaar voorkomt, heeft men eenige jaren geleden opmetingen gedaan, welke uitwezen, dat de stamomtrek van de laatste 2.70 M. is en dat dit exemplaar een hoogte van 20 meter heeft bij een kroon-diameter van 13 Meter. De eerste heeft een kroon van 9 meter doorsnede gevormd op een stam, die bij een hoogte van 14 meter een stamomtrek van 1.30 M. bezit.

Kan de Leidsche Hortus dus bogen op twee pracht-exemplaren, ook de Utrechtsche heeft er één, dat gezien mag worden, daar het een hoogte heeft van 18 meter en een stamomtrek van 2.90 M. Maar een nog grooter exemplaar wordt in het Hoogeland-park aangetroffen, een Gingko van 25 meter hoogte met een stamomtrek van 2.20 M.

Op vele buitenplaatsen ontdekte ik Gingko's o.a. in het Pinetum Valkenburg, dat in de jaren 1854—1855 werd aangelegd en de heerlijkste schat coniferen herbergt, welke men zich voorstellen kan.

Ook in stadsparken en plantsoenen — o.a. op den Boulevard Heuvelink te Arnhem — ziet men den verren Oosterling wel — en uit zijn jong-week groen in de lente toont hij ons, hoe hij zelfs in ons Westersch zeeklimaat goed groeien kan, een gelukkige omstandigheid, die ons in 't blijvend bezit stelt van een uiterst sierlijken en merkwaardigen „naald”boom. „Naalden” kan men de fraaie wigvormige bladeren eigenlijk moeilijk noemen, ze herinneren in menig opzicht aan de loovertjes van het bekende Venushaar en daaraan ontleent de Maiden-hairfern-tree dan ook zijn ouderen wetenschappelijke naam „Salisburia adianti folia”.

De bladeren zijn prachtig waaivormig, leerachtig en zeer duidelijk kan men de bijzonder schoone vorkvormige-vertakte nervatuur zien. Ze zijn lang gesteld, lichtgroen en aan den bovenrand zeer onregelmatig ingesneden.

Ofschoon de plaatsing van de Gingko-bladeren eigenlijk dezelfde is als die der Cycadeëen, dus in den spiraalvorm, doet zich toch een eigenaardig verschijnsel voor.

Daar de stam sterk vertakt is en er dus uit den aard der zaak een groot aantal stengeltoppen zijn, treffen wij aan één boom een groot aantal van die top-spiralen aan. Verder verdient het opmerking, dat de bladeren altijd zoo staan, dat zij alle licht opvangen en zoo veel mogelijk schuin naar beneden en naar buiten, waardoor het regenwater van elk blad afdruipt op de daaronder staande bladeren, die het op hun beurt alweer verder naar buiten brengen en het tenslotte aan den kroonrand laten afdruipten, waardoor in een grooten kring rondom den grijs-gladden stam een enorm aantal jonge worteltoppen te vinden zijn.

Aan de eigenaardige bladeren zit een heele gewichtige geschiedenis vast en de vondst van professor Thomas A. Bonser van Spokane College in 1910 heeft den geleerden weer een enorme hoeveelheid theorieën te verwerken gegeven, waarin de grootste geologische gebeurtenissen, ja de vereeniging van Amerika en Azie in vóór-historische tijden bewezen wordt.

Over de merkwaardige bladeren zal ik dus nu niet in den breede uitwijden, ik wil alleen voorop stellen, dat deze eigenlijk niets anders zijn dan een eigenaardigen vorm van fasciatie, waarbij de naalden tot een vlak blad zijn samengegroeid. Ook uit den vruchtsteel, waarvan er oorspronkelijk drie waren, blijkt deze vereenigingsdrang en nog meer feiten wijzen er op hoe de Gingko met zijn waaier-nervatuur tot een der meest belangrijke biologisch-interessante boomen behoort.

Speelt de heilige boom in de mythologie, geologie, en biologie een groote rol, ook in de literatuur wordt hij vaak genoemd en het zijn alweer de bladen, die 't meest de aandacht trekken.

Toen Goethe in 1785 een passie kreeg voor de botanie en hij getuigde dat Linnaeus na Shakespeare op hem den grootsten invloed heeft gehad, liet hij in de tuinen van Belvédère allerlei zeldzame planten aanbrengen. Goethe, die in 1783 de uit Holland gekomen boom te Cassel (Wilhelmshöhe) had gezien en er verrukt over was, rustte niet alvorens ook hij zulk een boompje bezat en toen ook in 1786 de hertog, Herder en Knebel, en ten laatste ook Charlotte von Stein met Diedrich von Ziegenheim tot de botanie overgingen, zal hij dikwijls met hen naar den Gingko gegaan zijn, die hem bovenal lief was geworden!

En later — in den gouden herfst van 1815, toen hij van 21 September tot 7 October te Heidelberg vertoefde, zijn hart en zin gevangen waren door Marianne van Willemer, toen hij van zich zelf getuigde:

Und noch einmal fühlte Goethe
Frühlingshauch und Sommerbrand,

en hij, ronddoolend door de schilderachtige ruïnen van het Heidelbergsche slot, daar in den slottuin een prachtige Gingko biloba vond staan, zond hij een blad ervan met één van de schoonste gedichten uit den Westöstlichen Divan, waarin hij tot Suleika dicht:

Dieses Baumes Blatt vom Osten
Meinen Garten anvertraut
Gibt geheimen Sinn zu kosten
Wie's den Wissenden erbaut.

Ist es ein lebendig Wesen
Das sich in sich selbst getrennt?
Sind es zwei, die sich erlesen
Dasz man sie als eines nennt?

Solche Fragen zu erwidern
Fand ich wohl den rechten Sinn.
Fühlst du nicht an meinen Liedern
Das ich eins und doppelt bin?

En met deze woorden van Duitschland's grootsten dichter, gewijd aan den door hem zoo geliefden Gingko biloba, sluit ik deze causerie, allen opwekkend den merkwaardigen conifeer, — waar hij mocht groeien — gade te slaan met een belangstellend oog. Gij allen zult, na hetgeen ik over dezen boom in dit artikeltje verteld heb, overtuigd zijn, dat van alle coniferen deze zomerboom wel 't eerst op onze sympathie en waardeering aanspraak mag maken. Ziet daarom goed om u heen, 't is best mogelijk, dat de plaats uwer inwoning een exemplaar rijk is en bericht mij dan eens of er u een Nederlandsch vruchtdragend exemplaar bekend is.

D. J. VAN DER VEN.

De Sterrenhemel in September.

HET volgende overzicht geeft den stand der Sterrenbeelden in den vóóravond (omstreeks 9 uur):

Zenith: Cepheus, Zwaan;

Noorden: Groote en kleine Beer, Giraffe, Lynx, Wagenman;

Noordoosten: Perseus;

Oosten: Andromeda, Cassiopeia, Driehoek, Hagedis, Ram, Visschen;

Zuidoosten: Pegasus;

Zuiden: Arend, Dolfijn, kleine Paard, Pijl, Schild van Sobieski, Schutter, Steenbok, Vos, Waterman;

Westen: Boötes, Hercules, Kroon, Lier, Ophiuchus, Slang;

Noordwesten: Draak, Jachthonden.

De *Melkweg* loopt te 9 uur van het Noordoosten naar het Zuidwesten. Zijn helderste deelen zijn in het Zenith te vinden, d.i. recht boven ons hoofd, in het sterrenbeeld Zwaan, en verder aan den Zuiderhemel in het sterrenbeeld Schutter. Hier vormt de Melkweg niet meer één doorlopenden band, maar is verdeeld in talrijke losse vlekken die wel op lichte wolken gelijken. De verbrokkeling begint al in het sterrenbeeld Arend, waar de Melkweg twee takken vormt, gescheiden door een donkere tusschenruimte.

Er zijn deze maand drie *Algolminima* waarneembaar, nl. in den nacht van 17 op 18 Sept. omstreeks 3 uur, den 20^{en} te middernacht en den 23^{en} te 8 uur.

De ster *Mira Ceti* is veel langzamer in helderheid afgenomen, dan zich aanvankelijk liet aanzien (Buiten VI N°. 27), en is als de maan niet hindert, nu nog duidelijk in een binocle zichtbaar. Het floers waarvan ik den vorigen keer sprak is toch eindelijk langzamerhand weggetrokken of neergeslagen en ik heb half Augustus voor het eerst weer zwakke sterren kunnen waarnemen. De rooknevel, die in top weinig hinderde, maar laag boven den horizon alles verduisterde, belette mij ook, de *nieuwe ster in de Tweelingen*, die nu aan den Oosthemel uit de schemering te voorschijn is gekomen, eer te zien dan 18 Augustus. Tot mijn verrassing vond ik de ster maar nauwelijks zwakker, dan ik ze half Mei in den avondschemering gezien had. Toen was zij van de grootte 7^m.8, nu 7^m.9; maar den 27^{en} Augustus, was zij 7^m.1 geworden en weer bijna even helder als de ster, die op het kaartje (zie Buiten VI N°. 14) op 9 mm. afstand van de Nova (het kringetje) staat, in de richting van de heldere ster δ . Zij is in een goeden binocle gemakkelijk te zien. Dit is wel zeer verrassend, daar de zoogenaamde *Nieuwe Sterren* zoo goed als altijd, na plotseling opgevlamd te zijn, vrij snel in helderheid afnemen, zij het vaak met schommelingen. Ik had niet gedacht de Nova in Augustus helderder dan de 9^e grootte te zien, en nu is ze zesmaal zoo helder (Buiten II N°. 45). Wie weet welke verrassingen de merkwaardige ster ons nog brengt.

Het *Zodiakaallicht* is in September bij afwezigheid van maanlicht goed waar te nemen en wel in het O. aan den morgenhemel. Ik zette al meermalen uiteen (Buiten IV N°. 36) hoe het komt, dat wij dit langs de ekliptika zich uitstrekkende zwakke licht in den herfst het best des morgens kunnen waarnemen, in de lente in het Westen na zonsondergang. Men kan er deze maand na den 8^{en} naar uitzien, totdat in het eind der maand, omstreeks 24 September, de maan de waarneming onmogelijk maakt.

Ook de *Gegenschein* is half September misschien te vinden in het sterrenbeeld Visschen; maar alleen bij zeer helderen hemel behoeft men er moeite voor te doen.

De zon bereikt den 23^{en} September het *herfstnachteveningspunt*, en de herfst begint: de dag duurt nu een half jaar lang korter, de nacht langer dan het halve etmaal.

De *tijdsvereffening* neemt in September af; de zon is in het begin der maand vrijwel met de klok gelijk, maar geraakt tegen 1 October omstreeks 10 minuten vóór.

De Volle Maan van 26 September zal *gedeeltelijk* door de aardschaduw *verduisterd* worden, maar de eklips valt voor Europa midden op den dag en de gedeeltelijk verduisterde maan beschijnt onze tegenvoeters.

Mercurius is begin September onder tamelijk gunstige omstandigheden aan den Oosthemel als morgenster zichtbaar, ofschoon de grootste Westelijke elongatie niet meer dan 28° bedraagt. In den vroegen morgen van den 9^{en} September lijken de kansen wel het beste. De planeet, die dan ruim anderhalf uur vóór de zon opkomt, staat vlak bij Regulus, een graad of tien onder het smalle maansikkeltje, en zal met behulp daarvan gemakkelijk te vinden zijn. Tien graden, dat is de afstand der sterren α en δ van den Grooten Beer, de langste zijde van den vierhoek $\alpha \beta \gamma \delta$, die gewoonlijk de Wagen genoemd wordt, en waarvan de sterren $\epsilon \zeta$ en η den dissel vormen (zie het kaartje in N°. 45 van den tweeden jaargang).

Venus en *Mars* zijn niet waarneembaar.

Jupiter gaat half September al vóór 9 uur onder, en verdwijnt dan in de avondschemering.

Saturnus is prachtig waarneembaar. Deze belangwekkendste aller planeten is den 15^{en} September om 10 uur al goed waarneembaar. Zij staat deze maand nagenoeg stil tusschen de Pleiaden en de roode ster der eerste grootte Aldebaran, en gaat half September terugloopen, d. i. naar het Westen. A. A. N.

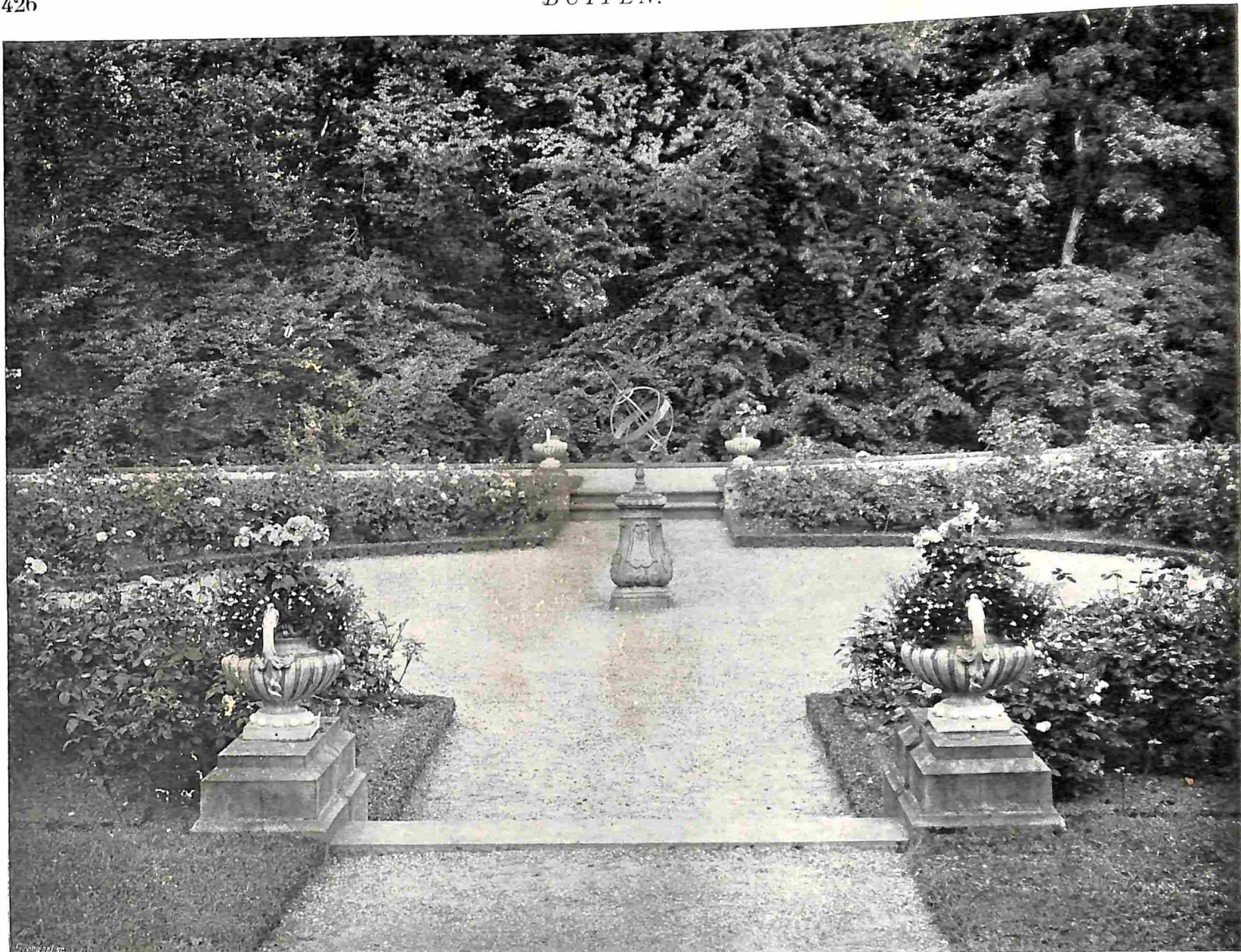

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET ROSARIUM MET ZONNEWIJZER.

DE TUINAANLEG BIJ HET KASTEEL MIDDACHTEN.

II.

HERSCHEPPING van het natuurlandschap is dus het doel geweest van *Fürst von Pückler-Muskau*. Maar daartoe moest hij toch elders de natuur gaan waarnemen en bestudeeren. Deze natuurstudie behoort tot één der karakteristieke uitingen van het maatschappelijk leven der 19de eeuw. Voorbereid door dichters, schilders en schrijvers, werd ze voortgezet door de mannen der wetenschap. En één der gevolgen was de invoer in Europa van honderden van planten uit alle landen van de wereld. De planten der warme landen werden in kassen en wintertuinen ondergebracht. . . . de planten der gematigde streken vonden plaats in parken en tuinen. Want hoe kleiner een tuin wordt, hoe meer afwisseling men wenscht. En zoo houdt de ontwikkeling der tuinkunst gelijken tred met de kennis der flora van de geheele wereld.

In het laatste van de 18de eeuw kwamen reeds de boomen uit Amerika. Het was de groote woudflora, die zich vooral of eigenlijk bijna uitsluitend eigent voor uitgestrekte terreinen. En die uitgestrekte landgoederen vond men vooral in Engeland. Daar kon de landschapstijl dus het eerst wortel schieten. De kleinere tuinen konden echter nog niets anders zijn dan mislukte copieën der grootere. Het was onbegrepen chablonenwerk.

In den loop der 19de eeuw kwamen langzamerhand de heesters en boomen tweede grootte, en wel vooral uit Japan en China. Deze eigenden zich beter voor minder uitgestrekte plantsoenen. Onze tuinen werden daardoor verrijkt met een schat van bloemen.

Sinds het laatst der 19de eeuw en nu nog in de twintigste houden de winterharde kruidachtige gewassen hun intocht. En daarmee dringt de natuur door tot in de kleinste tuintjes. Want daardoor wordt ook in overigens regelmatig aangelegde tuinen (regelmatige wegaanleg is voor kleine terreinen dikwijls het best geëigend), onregelmatige, losse groepeerings mogelijk.

Losse groepeerings in overigens regelmatig aangelegde tuinen? . . . Maar dan is dus de regelmatige stijl van tegenwoordig geheel anders dan de vroegere? En dan die betrekkelijke plantenarmoede, die moet toch ook invloed hebben uitgeoefend? Om kleur-effect te verkrijgen hebben wij tegenwoordig keuze genoeg. Maar vroeger? Zou daarin misschien het heele geheim zetelen van die donkere hagen, die geschoren taxus- en buxusboompjes, die broderiefiguren, donkergroen op een fond van zwart of rood gekleurd zand? Ja, mijns inziens grootendeels wel! Toch

moeten wij ons die plantenarmoede niet te groot denken. De groote massa is wel is waar in de twee laatste eeuwen tot ons gekomen maar Europa zelf had toch ook nog wel het een en ander. Ook zijn er, eerst onder Karel de Groote, later vooral ook als de kruistochten, reeds heel wat planten ingevoerd. 1) Eerst stoot werd gegeven door de stichting der botanische tuinen achtereenvolgens in Italië, (1544—'46) — Nederland, (Leiden 1577) — Frankrijk, (Parijs 1570—1626) en Duitschland, (1579—1620). Vooral in de 17de eeuw werden de bloemplanten der warme landen ingevoerd, waardoor het zuivere Buxus-parterre meer en meer vervangen werd door het gemengde of zuivere bloemenparterre. Vooral Italië en Holland, (ook Vlaanderen en N.W. Frankrijk), waren dan ook reeds vroeg centra van tuinbouw en van tuinkunst. Reeds in de 14de eeuw was Florence omringd van talloze villa's en buitenverblijven. In de 16de en 17de eeuw waren de Hollandsche tuinen beroemd. En wij zullen straks zien, hoe bij ons juist uit den moestuin langzamerhand de siertuin ontstond, zoodat de volkstuin zich zelfstandig ontwikkelde, vrijwel onafhankelijk van den kasteeltuin. Alleen hebben zij dit met elkaar gemeen, dat zij beiden met den kloostertuin der Middeleeuwen in nauw verband staan.

In het bovenstaande heb ik getracht, uit te doen komen, 1°. dat de ontwikkeling der tuinkunst in de twee laatste eeuwen samenhangt met de verbreiding der beschaving over de geheele wereld; 2°. dat, indien wij nog verder doordringen in de geschiedenis der volkeren, wij reeds spoedig opmerken, dat ieder bloeitijdperk van een of ander volk meestal wordt gekenmerkt door een opbloei der tuinkunst. Nu eens zullen wij echter die tuinen moeten zoeken in de kloosters, dan weer bij de kasteelen, of wel bij de regeerende vorsten, of wel bij de aristocratie of bij het geheele volk. Soms ook, zooals in ons land, zullen wij naast de tuinen der aristocratie den volkstuin aantreffen. En hieruit blijkt reeds voldoende, dat de tuinkunst eene groote cultuur-historische beteekenis heeft.

De ontwikkeling der tuinkunst bij een gegeven volk hangt dus innig samen met de ontwikkelingsgeschiedenis van dat volk. En als nu, (zooals in Middachten), in de verschillende deelen van één enkelen aanleg de ontwikkeling der Nederlandsche tuinkunst vastgelegd is, dan heeft die aanleg voor ons juist daardoor ook hoogere waarde verkregen; dan bezit die aanleg voor ons

ziel en leven; want dan trilt er immers het leven en streven in van een geheel volk! Vormt nu een oud kasteel het centrum van dien aanleg, dan bestaat er tusschen beiden een nauw verband.

De geschiedenis van het kasteel Middachten is echter ook samengeweven met de geschiedenis van het geslacht der tegenwoordige bewoners. Vandaar, dat de aanleg in dit geval eerder een voorgrond moest vormen van de omgeving dan van het kasteel. En ook in dit opzicht getuigt de aanleg van eene juiste opvatting. (De fotograaf heeft dit gevoeld... en heeft dan ook de meeste fotografieën genomen van het kasteel uit).

Den hoofddruk verkrijgen wij dus pas van het kasteel uit. Van hieruit komt ook de omgeving tot haar recht, zooals uit de afbeeldingen blijkt. Als wij den aanleg van Middachten juist willen beoordeelen, dan is het echter daarenboven noodig, ons te vereenzelvigen met degenen, die het kasteel bewonen. De lezer zal misschien wel het mooie sprookje uit de „Duizend-en-één-Nacht” kennen; — het sprookje van den sultan, die, van de ramen van zijn uitkijktoren uit het landschap opnemende, onder suggestie van een derwisch dat landschap ziet veranderen, terwijl allerlei beelden aan zijn oogen voorbijtrekken, beelden van het verleden en van de toekomst. Zoo gaat het ons ook. Wij hebben echter geen derwisch noodig. Want al weten wij niet precies, hoe de toestanden vroeger zijn geweest, wij kunnen ons toch wel eene voorstelling maken van de toestanden, die voor zekere tijden mogelijk en waarschijnlijk zijn.

Toch zijn de vroegste beelden, tot de 14e eeuw, vaag en onduidelijk. De omgeving zelf is misschien nog het minst veranderd. Alles was echter meer aan de natuur overgelaten. Aan de eene zijde het natuurlandschap, de wildrijke bosschen en heiden der Veluwe. — Aan de andere zijde de oevers van den IJssel, — de rivier nog onvoldoende bedijkt, en hier en daar boerenhofsteden, door dijken omgeven. En rondom het kasteel, tusschen de beide grachten vruchtboomen, die als het ware den overgang vormden tusschen de beide landschapstypen. Eeuwen gaan nu voorbij. Langs de oevers van den IJssel vormen zich, vooral in de 15e eeuw, centra van cultuur. De dijken der boerenhofsteden vereenigen zich langzamerhand, zoodat de rivier hoe langer zoo meer in bedwang wordt gehouden. De Oostelijke bedijking was in 1508 voltooid, de Westelijke in 1570. In de 17e eeuw werd dus voor de bewoners der IJsseloovers de strijd met het water volvoerd. Overigens was de 14e eeuw voor ons land een eeuw van strijd, hongersnood, verwoesting en ziekten. Daarop volgt echter in de 15e eeuw een tijd van opbloei en volkswelvaart — en tevens een tijd van ontwikkeling der tuinkunst. Onder invloed der kloosters had zich naast den landbouw ook in de omringde steden de tuinbouw (de intensieve cultuur), ontwikkeld. De meer gezeten burgers echter offerde een gedeelte van hun besparingen op ten gunste van de bloemen. En nu werden de tuinen ook overlegd, zoodat ze samen min of meer samengestelde figuren vormden. Toch bleven ze een streng geometrischen vorm behouden; waren gevuld met bloemen, omgeven door een buxus-rand en van elkaar gescheiden door smalle wegen.

Ook in de kasteelen deed de tuinkunst hare intrede; en dit niet alleen in ons land, maar vrijwel over geheel Europa, vooral echter in Frankrijk. Na de uitvinding van het buskruit werden de kasteelen als sterkte vrijwel doelloos. De wallen werden geslecht, soms zelfs de grachten gedempt en de kasteelen zelf herbouwd. Dit had in ons land vooral van 1420 af plaats. 2) Bij den aanleg nu der binnenplaatsen en van de tuinen buiten het kasteel werd de kloostertuin als voorbeeld genomen. Als algemeen type kunnen wij aannemen een rechthoek, omgeven door een galerij, (de vroegere kloostergang) en ingedeeld in talrijke vierkante vakken, die alle van elkaar verschilden in teekening en versiering. Sommige van deze vakken werden tot één vereenigd en vormden dan een doolhof (insgelijks een onderdeel van den kloostertuin).

In ons land heeft de kasteeltuin echter geen rustige ontwikkeling gehad. Wij behoeven hier slechts o.a. te wijzen op den binnenlandschen oorlog in Gelderland in het laatst der 15e eeuw en aan het begin van den tachtigjarigen oorlog. Na 1581 en

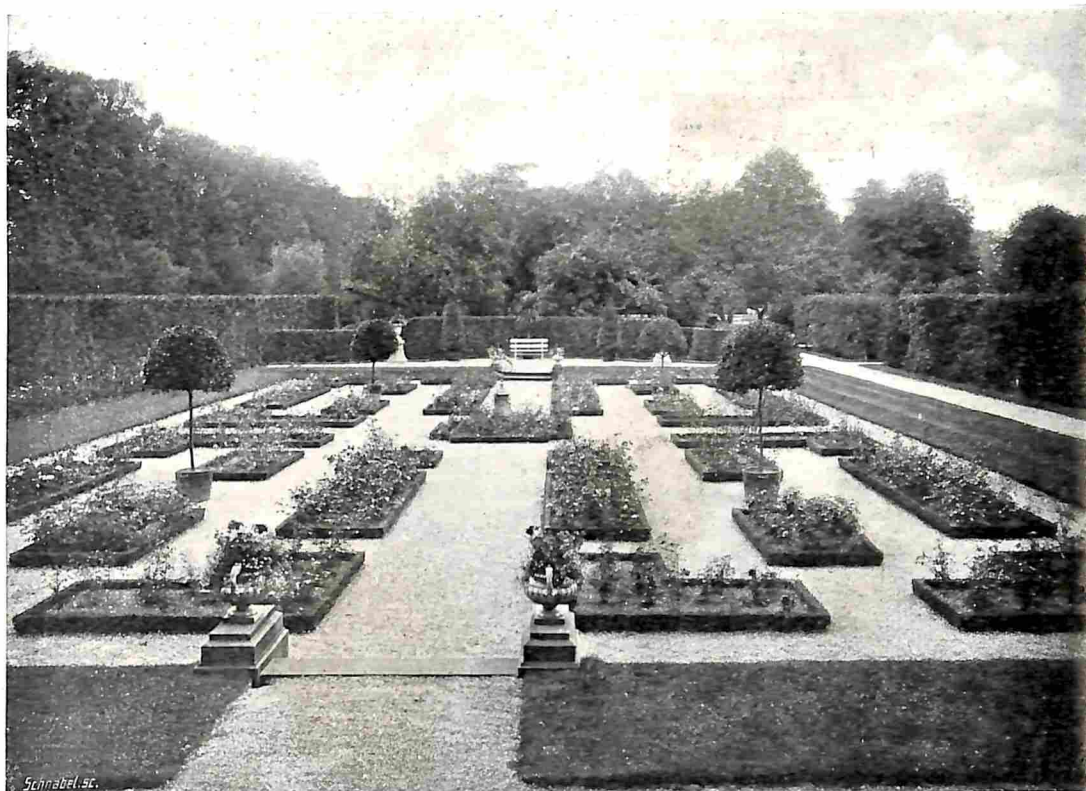

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET ROSARIUM. (OUD-HOLLANDSCHE STIJL) DE BOOMGAARD ALS ACHTERGROND.

in de eerste helft der 17e eeuw begon de patriciërtuin zich te ontwikkelen, waarvan de tuinen van Vredeman de Vries in Vlaanderen de voorloopers waren. De algemeene indeeling hiervan hield het midden tusschen de twee hierboven geschetste hoofdtypen. Talrijke voorbeelden hiervan vindt men in de oude plannen van onze steden. Den lezer verwijs ik naar het hier afgebeelde rosarium van Middachten. Wat de omlijsting en verdere versiering betreft, liet zich vooral Italiaansche invloed gelden. Men denke slechts aan de grotwerken, waterwerken (bedriegertjes), gesnoeide boomen enz. 3)

Middachten werd in 1629 geheel verwoest en daarna weer opgebouwd. Dit nieuwe kasteel heeft echter slechts bestaan tot 1672. Het kaartje uit het werk van Schlichtenhorst, afgebeeld op blz. 429, dateerende van 1648, geeft dien toestand weer. Opmerkelijk is het ontbreken der grachten en de onregelmatige groepeerings der boomen. Vermoedelijk is dus hier de oude boomgaard weder in eere hersteld en heeft de tuinaanleg zich beperkt tot het binnenplein.

Het tegenwoordige kasteel* van Middachten werd gebouwd na den vrede van Rijswijk (1687). Van dien tijd af vooral kwam de tuinkunst in ons land onder Franschen invloed. In Frankrijk was onder het monarchale, centrale bestuur de adel tot macht en rijkdom gekomen. Niet alleen werden daar van het begin der 16e eeuw af de oude kasteelen tot lustpaleizen herbouwd, maar onder Frans I, Hendrik II, Hendrik IV en Lodewijk XIII verzezen er talrijke nieuwe. Van het begin der 17e eeuw af had nu

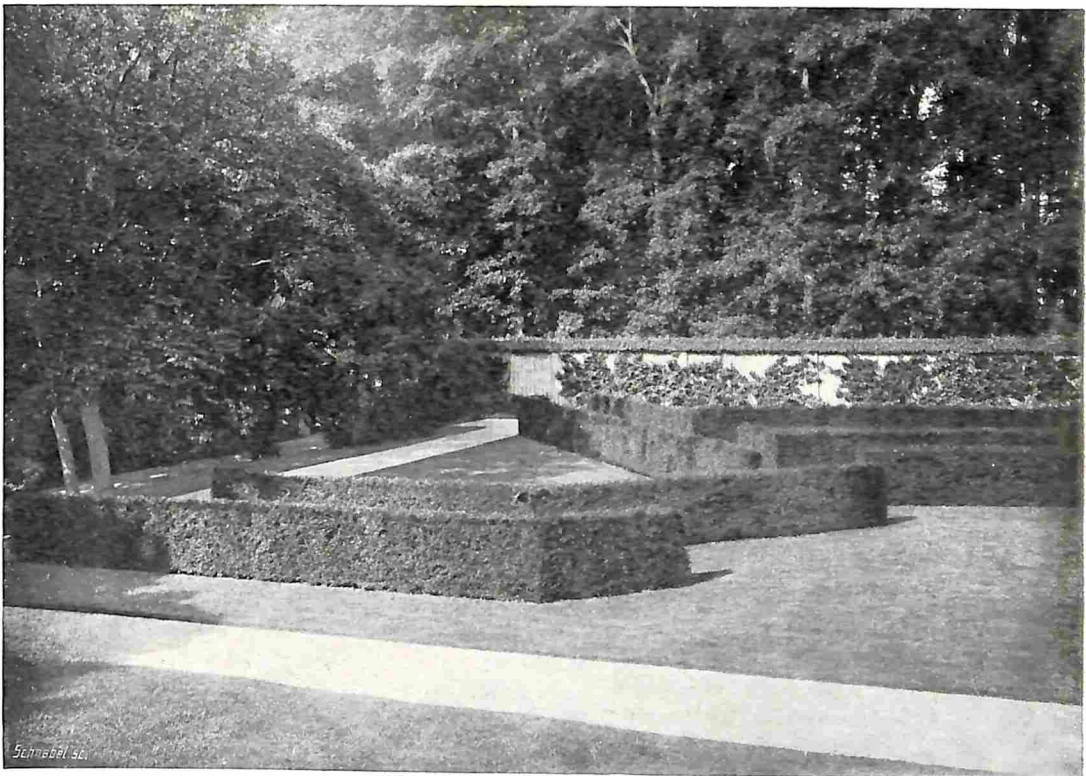

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET TOONEEL. (LINKER HELFT).

in Frankrijk die ontzaglijke ontwikkeling der tuinkunst plaats, die haar apotheose zou vinden in Versailles. Op den voorgrond hierbij treden *Claude Mollet*, *Boyceau de la Barauderie*, *André Mollet* en *Le-Nôtre*, *Claude Mollet* bracht de broderieperken in zwang. Deze bestonden grootendeels of uitsluitend uit figuren van *Buxus* op een fond van gekleurd zand. Zij traden in de plaats der talrijke vakken van den middeleeuwschen kasteeltuin. Zoo doende geleeke de tuin volgens *Claude Mollet* één geheel, één stuk, bedekt met één kleed. *Boyceau de la Brodeauderie* bracht de broderie-stijl tot verdere ontwikkeling. Hij en *André Mollet* zijn als de grondleggers te beschouwen van den *Le-Nôtre*-stijl, *Le Nôtre* heeft echter hunne denkbeelden veel breder uitgewerkt. Wij mogen echter niet verzwijgen, dat de Renaissancetuin van *André Mollet* elementen bevatte, ontleend aan Nederland, Engeland en Italië. De hoofddeelen waren 1°. de oprijlaan met voorhof, 2°. de ornamentbedden, 3°. de boschjes. Deze laatsten werden doorsneden door smallere wegen, terwijl er tevens open ruimten in uitgespaard werden, de zogenaamde „salles vertes”, (groene zalen). Deze laatste verschilden ten zeerste in grootte en vorm. De kleinere werden versierd met waterwerken of boulingrins; — de grootere waren bestemd voor tooneel of balzaal. Grootere uitbreiding verkregen nu ook de doolhoven; terwijl deze tot dusver geheel vlak waren, werden ze nu in de boschjes aangelegd. De wegen waren dan door hooge hagen begrensd. Wat de ornamentbedden betreft, hiervan ontstonden naast het broderievak verschillende hoofdtypen, die later tijdens *Le-Nôtre* samengevat werden tot het eigenlijke *Le-Nôtre* parterre. Tot mijn spijt laat de ruimte mij niet toe, dit zeer uitgebreide onderwerp hier

verder te behandelen. Wel zou ik er op willen wijzen, dat er ook na *Le-Nôtre* verschillende typen ontstonden. Vooral *Marot* echter wist hier zijn stempel op te drukken. Ik verwijs den lezer hiervoor naar de afbeeldingen, bij dit artikel geplaatst.

In het bovenstaande heb ik getracht, in enkele trekken de ontwikkeling te schetsen van den kasteeltuin tot den tuin van Lodewijk XIV, d.w.z. tot de meest volkomen uiting van macht, praal en weelde. Geheel Europa werd er dan ook als het ware door verblind. Niet alleen ontstond er onder de vorsten een wedijver, om Versailles zooveel mogelijk nabij te komen, ook de tuinen van den adel en van de patriciërs kwamen onder denzelfden invloed. Toch beperkte die invloed zich in ons land in veel gevallen tot het gebruik van de Fransche ornamentbedden. Overigens is in vele Nederlandsche tuinen van + 1700 de invloed van den Italiaanschen Renaissance-tuin van de eerste helft der 16e eeuw merkbaar. Als een enkel voorbeeld hiervan noem ik hier den aanleg bij Keppel. Hier werden de Fransche ornamentbedden niet omlijst door regelmatige boschjes of hagen, maar door het landschap zelf, zoodat men over den tuin heen van het kasteel af uitzichten had op Doesburg, Deventer, Zutphen en Lochem. En ofschoon mij tot mijn grooten spijt geen plannen van Middachten uit dien tijd bekend zijn (ofschoon zij wel bestaan), zou het mij niet verwonderen, indien er tusschen den nu bestaanden toestand en die plannen groote overeenkomst is.

Wij zullen nu weer het kasteel verlaten en doorkruisen nog eenmaal het terrein. De boomgaarden, de broderievakken, het tooneel, het doolhof, — zij hebben nu voor ons eene diepere

beteekenis gekregen. Maar door de verschillende boomgroepen en door den Atlantischen ceder wordt onze aandacht weer afgeleid. Wij strekken onze wandeling nu verder uit, werpen nog een blik over de door hoog geboomte omzoomde buitengrachten en bezoeken nog even het aangrenzende bosch. Ook dit heeft ons veel te vertellen. Boomen van verschillende leeftijd, heesters, *Rhododendron*, *hulst*, *braam*, vormen hier eene natuurlijke samenleving. Ook hier dus een beeld van leven, een beeld van eeuwigdurende ontwikkeling. Op den bodem is een kleed van anemonen en *primula's* gespreid. En ook later zouden wij hier verscheiden vertegenwoordigers aantreffen van onze fraaie inheemsche woudflora: planten, die in ons land zeldzaam worden, maar hier in Middachten eene veilige wijkplaats gevonden hebben.

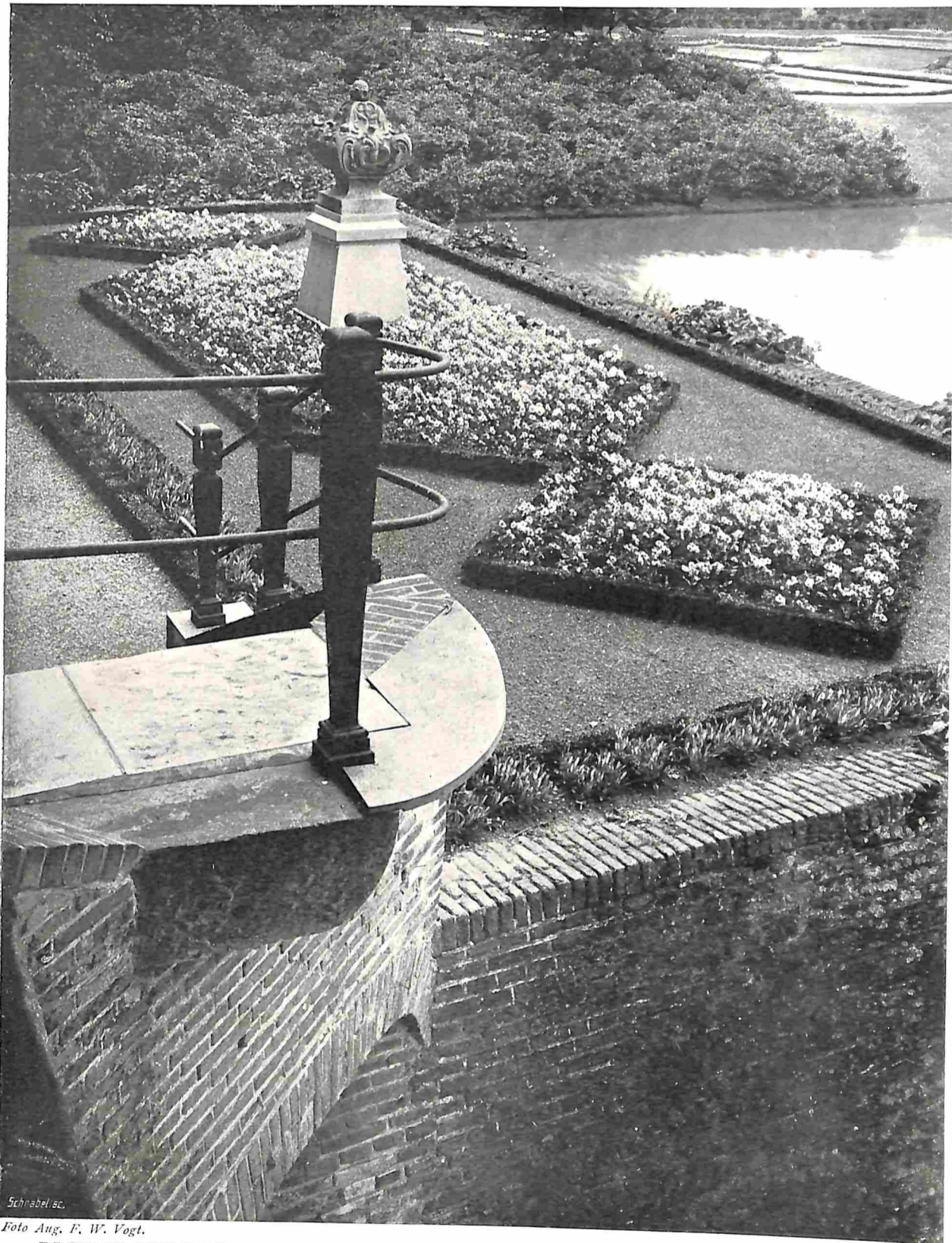
Wij verlaten het terrein langs den prachtige toegangslaan. Wij herinneren ons nu, als contrast, dat wondermooie laantje langs één der grachten, een rechte weg door eene onregelmatige beplanting! En bij den uitgang bevinden wij ons vóór het machtige koepelgewelf van de Middachter allee! Een waardig slot van ons uitstapje op Middachten.

H. F. HARTOGH HEYS
VAN ZOUTEVEEN.

1) De geïmporteerde planten moesten natuurlijk eerst door de kwekers vermenigvuldigd en voortgekweekt worden. Ook ontstonden er in de kwekerijen talrijke nieuwe variëteiten en hybriden. De tuinkunst is dan ook een der machtigste factoren geweest in de ontwikkeling van den tuinbouw.

2) In de eerste helft der 15de eeuw waren de tuinen van Rozendaal beroemd.

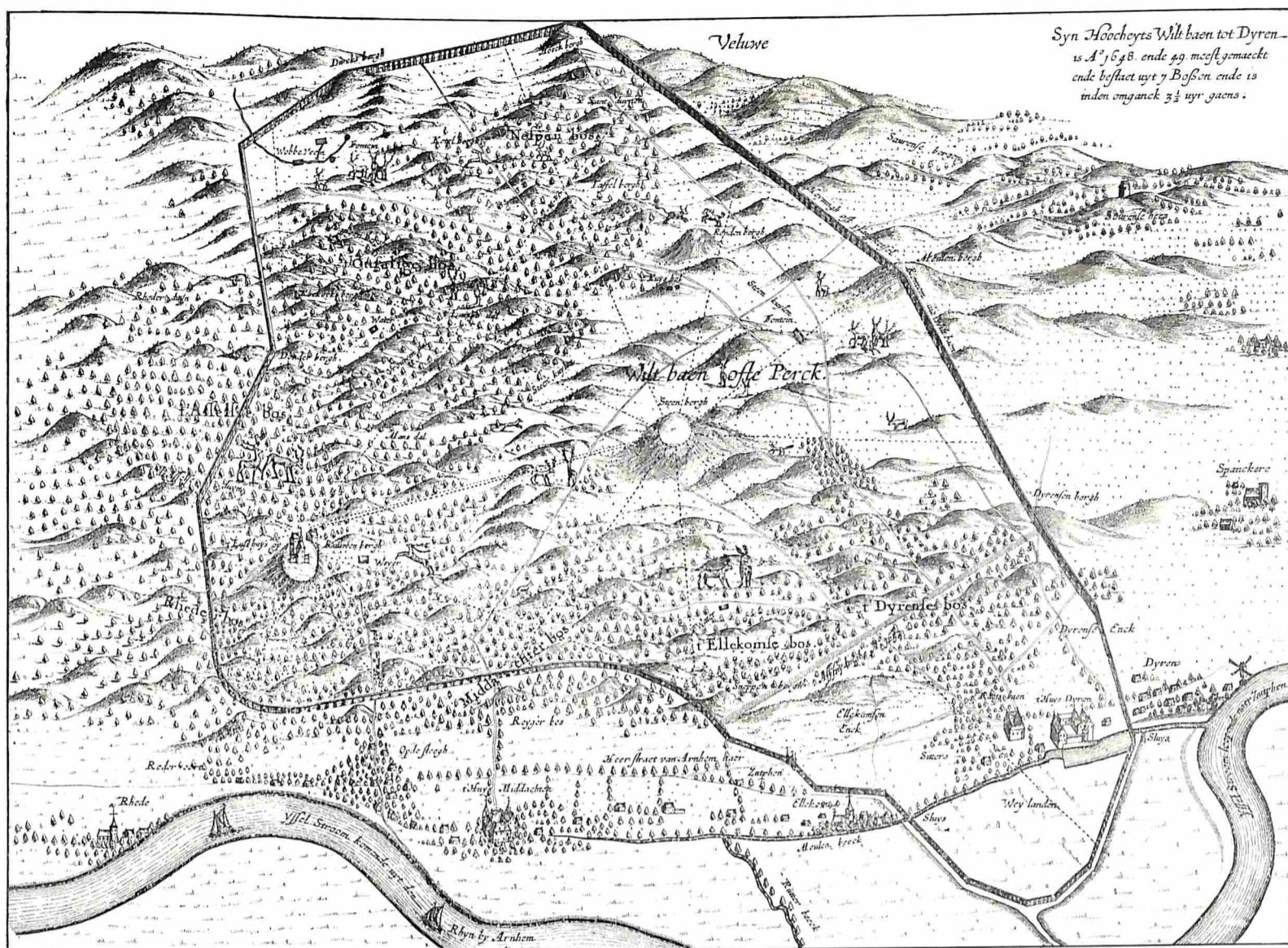
3) Ofschoon de Hollandsche tuin grooten invloed gehad heeft op den tuinaanleg in Saksen, werden toch van Dresden uit in 1716 uit Italië besteld talrijke *Taxus*- en *Buxus*-boomen, waarvan 138 zuilvormig, bekroond met een kogel of vogel, 96 pyramidevormig en 48 in den vorm van pauwen, enz.

Schnabel sc.

Foto Aug. F. W. Vogt.

BLOEMPARTERRE (OUD-HOLLANDSCH). ALS VOORGROND VAN EEN DER BIJGEBOUWEN.

MIDDACHTEN EN OMGEVING IN 1648.

DE TAPUIT.

GELUKKIG maar, dat deze mooie bont gevederde zanger zoo algemeen in onze duinen voorkomt. Hoewel een beschrijving van dezen vogel, vanwege zijn groote bekendheid, misschien niet zoo erg noodig is, wil ik er toch eenige woorden van zeggen. De tekening van mannetje en wijfje loopt nogal uiteen; wat ze echter gemeen hebben dat zijn de witte stuurpennen in den staart. Verder is het wijfje bruin gekleurd, op den rug en op de vleugels vrij donker met hier en daar zwarte afteekening aan den buik meer in het grijs trekkend. De zwarte vlek achter het oog komt bij het wijfje lang zoo sterk niet uit als bij het mannetje. De kleuren, die bij het laatste 't meest in het oog loopen zijn zwart, helderwit en loodgrijs. De rug is blauw grijs, de vleugels ook doch met zwarte banden afgezet, terwijl het einde der pennen eveneens zwart is; ook zitten er helder witte slagpennen tusschen. Onder de vleugels, op de flanken en op den staart is de vogel helder wit, maar op het einde draagt de staart een breeden git-zwarzen band. De borst is ook weer grijsblauw. Door deze tekening ziet men van den vogel, in de vlucht, bijna alleen het mooie wit en het zwart, dat prachtig tegen elkaar afsteekt. Wanneer ik nu nog verder vertel, dat de grootte van den tapuit ongeveer die van een flinke slanke musch evenaart (hij is iets grooter) dan zullen velen zich wel herinneren den vogel in het duin of op de heide, gezien te hebben.

Zoals ik reeds opgemerkt heb, is de tapuit een echte duinvogel, doch ook op de heide komt hij dikwijls voor. Van een telefoondraad of hekje, speurt hij met zijn scherpe oogen de omgeving af. Komt er een of ander insect in de nabijheid, dan gaat hij er vliegensvlug op af, en doet dit geheel op de manier van vliegenvangers en kwikstaarten. Dan kunt ge hem loodrecht in de lucht zien staan, den staart wijd uitgespreid, den spitsen snavel wijd geopend en slechts hoogst zelden gelukt het den libel of bromvlieg om aan zijn vervolger te ontkomen. Levert deze wijze van jachtmaken niet genoeg op, dan gaat onze vriend naar de duinboschjes om te kijken of daar geen kevertje, rups of ander lekker beetje te pikken valt. Heeft de zanglijster zijn stukgehakte slak niet geheel leeg gemaakt, of hebben de meeuwen restjes in de schelpen laten zitten, dan is hij er gauw om den boel na te pluizen en de versnapering naar zijn vrouwtje te brengen, dat al sinds eenigen tijd de vrijheid vaarwel gezegd heeft en rustig op haar nestje zit te broeden.

Wat nestgelegenheid betreft, daarop is de tapuit lang niet kieskeurig. Een verlaten konijnenhol gaat er nog al vaak mee

strijken, maar een oude inmaakbuis, een verroeste theeketel of een holletje tusschen een paar plaggen, worden ook zeer op prijs gesteld. Ook heb ik man en vrouw dikwijls samen als een paar polderjongens zien werken. Dan zaten zij in een steil afgestoken duinrand te pikken en te krabben dat het zand er naar alle kanten rondvloog. De diepte varieert ook sterk. Soms ligt het nest zoo diep in het hol, dat men er met de vingertoppen niet, of nauwelijks bij kan, dan weer ligt het vlak voor den ingang. Voor nestmateriaal wordt van alles gebruikt. Het is waarlijk interessant om een oud of verlaten nest eens uit te pluizen. Daarin vinden wij: verdroogde stengeltjes en takjes, papiersnippers, katoenen en wollen draadjes van allerlei kleur, krullen, stukjes watten, paardehaar en wat ze al niet meer bij elkaar sleepen. De binnenkant wordt gevoerd met konijnenhaar en veertjes. In dit nestje, dat soms keurig gebouwd, soms ietwat slordig is, worden meestal vijf, soms echter zes, mooie blauwe eitjes gelegd, ter grootte van een kleine knikker. De broedtijd is ongeveer veertien dagen.

De jongen, die eerst zeer onbeholpen zijn, worden tegen den tijd dat ze „vlug” zijn, zeer aardige vogeltjes. Ze spelen net als konijnen voor het hol, en rennen op de eerste waarschuwend kreet van vader of moeder, zoo snel mogelijk de veilige schuilplaats weer binnen. Juist door hun veilige manier van broeden, die hen aan het oog van vele vijanden zooals kraaien en eksters onttrekt, zijn de tapuiten in de duinen zoo talrijk, en dat is prettig ook, want onze schrale landen hebben aan den tapuit een gezelligen, opgewekten, en tevens mooien bewoner.

den Haag.

F. J. A.

NIMFEN.

O weest haar goed, gij nimfen van de zee,
Gij, die te morgen licht den reidans danst
Bij 't rijzen van 't getij, als goud-beglands
Uw lijven deinden met de deining mee.

O, weest haar goed, zij houdt van stilte en vreë,
En van den morgen, blinkend na den nacht —
Zij is het wel, die met een lach verwacht
Het uchtendblozen boven vale zee.

Neemt in uw lichte rei haar, want haar leden,
Zij wiegen luchtig op uw lichte maat —
Zij is zoo schoon, en heeft zooveel doortreden.

Weest haar genoot, behoedt uw zachte zuster,
Zij is zoo schoon, en 't wilde leven gaat —
Geeft haar uw godenkracht, die maakt geruster.

JOANNES REDDINGIUS.

ANDERSEN EN ZIJN SPROOKJES.

III. BLOEMESPEL.

NERGENS is bij Andersen de fantazie zoo dartel en de kunst toch zoo ingetogen als wanneer hij van bloemen spreekt en hun leven uitbeeldt. Hij schijnt ze lief te hebben gehad boven veel; hij zag ze als bezielde wezentjes en zóó heeft hij verteld van hun kleur en geur, hun bloeien en verwelken.

In een reisverhaal uit vroegen tijd, zijn Schaduwbeelden van een reis naar den Hartz en Saksisch Zwitserland beschrijft hij een nachtelijke tocht in de diligence over de Luneburger heide (1). De passagiers zijn ingedommeld, hij zelf sluimert in. Maar dadelijk opent hij de oogen weer; „ik had zeker gedroomd, maar hoe 't zij, ik moest mijn „oogen wel richten op een grooten anjelier in den ruiker, dien „ik gekregen had.... 't Was wonderlijk, maar midden in 't „hart van de bloem zat een etherisch wezentje, niet grooter „dan een van de bloembladen en doorzichtig als glas. Zijn vleugels „waren van de kleur der anjelier, maar zoo teer van schijn dat „het me voorkwam als de roze afschaduwing van 't maanlicht „in dé bloem. Gouden krullen, fijner dan stuifmeel, goldden over zijn schouder tjes en rezen en daalden in 't koeltje.

„Toen ik daarna wat aandachtiger op de andere bloemen gelet had, werd ik gewaar dat deze geest niet alleen was. In iedere bloem zat net zoo'n wezentje heen en weer te wiegen....” Dan komen bij honderden en honderden de elfjes van buiten, uit de pijnboomen en van de heidebloesem aanzwieren. „Die van de pijnboomen zagen er uit als kleine wilden, gewapend met lansen en pijlen en waren toch zoo luchtig als de teere damp die in de morgen-

zon oprijst van de dauwbesprenkelde roos”. Dan gaan zij spelen. Ze spelen der reizigers hun droomen voor; o wee, die oude apotheker, die er één had vertrapt — wat moest die 't ontgelden! maar daarop maakten ze het toch weer goed....

En let nu op dit:

„—De elfen schenen eerst heelemaal geen notitie van mij te nemen. „Die

lange smalle man daar is een dichter!” riep op eens een van hen. „Zou je hem niet iets vertoonen?”

„Hij kan ons zien en dat zal toch zeker wel genoeg voor hem „zijn!” antwoordden zij.

„Maar zullen wij hem niet laten zien wat wij zien? dan zal „hij 't de anderen kunnen vertellen als hij wakker wordt!”

„— Ze praatten er lang over heen en weer, of ik waard was „in hun gemeenschap opgenomen te worden, maar ik werd eindelijk toegelaten. De kleine elfen kusten me op oogen en ooren „en 't was alsof ik er een ander en een beter mensch van werd”.

Zoo dan zag Andersen veel en velerlei. Wát komt er voor ons nu minder op aan, want nietwaar? hij gaf een reisbeschrijving over de Luneburger heide en wij hebben het hier over de sprookjes. En zelfs wetenschappelijke mededeelingen als hij daar geeft (bijv. het bericht dat de elfen niet badden in den dauw, zooals sommigen beweren; mensch! ze zouden in een dauwdruppel kunnen verdrinken: ze gaan op de ronde dauwdruppen staan en balanceeren er op als die gaan rollen.... enz.), zelfs wetenschappelijke mededeelingen doen voor ons nu niet ter zake.

Maar wat hij van de bloemen gezien heeft, dat heeft Andersen in zijn sprookjes aan den dag gebracht. Ik heb u al aan de verhalen van Vliermoedertje herinnerd; nu, evenals in de vlier, huist er voor den dichter ook in iederen anderen boom, in alle struik en bloem een bevriende geest. Meestal zeggen deze geesten niets, doen ze of hij er niet is; maar ze hebben hem de stille gave gegeven hen te zien en hun werk te bespieden. 't Is de gave van den dichter die een onschuldig goed mensch is; want het is zooals in de Reiskameraad wordt gezegd: *het zijn alleen de slechte menschen, die de elfen niet mogen zien.*

Drie sprookjes van bloemenbeweging en bloemengeur wil ik noemen, in welke Andersen verteld heeft wat de elfen hem en zien: Duimelijntje, Kleine Ida's Bloemen en een episode uit de Sneeuwkoningin. De eerste twee zijn onder de vroegstgeschreven sprookjes, het derde is van tien jaar later. In Duimelijntje, dat chronologisch éven na Kleine Ida komt, heeft de dichter wel zijn zachtvaardigste vertelling gegeven. Wat een prachtverhaal voor kleine meisjes, nietwaar? als 't ten minste niet ouderwetsch is, nog van een meisjes-verhaal te reppen.

Men kent, dunkt me, algemeen de vertelling van het bloemekindje, op de beden der moeder uit een bloem geboren; maar de moeder verdwijnt uit onze aandacht, nadat 't kindje door een leelijke kikvorsch met noteschaal en al, waarin 't slaapt, is weggeroofd, en daarop aan zooveel gevaren is blootgesteld en zooveel narigheid heeft te verduren, van den kikker en zijn vrouw, van den meikever en zijn kameraads, van den griezigen, somberen minnaar mol en zelfs van die goedige, maar bekrompen veldmuis, die haar toch eerst geherbergd had, toen ze als lompekindje kleumend bij haar kwam, maar die niets vatte van den tegenzin van Duimelijntje tegen den blinden mol, die zon en bloemen haatte, maar toch.... zoo'n goede partij voor 't havelooze kind. Met dat al, ondanks narigheid en verdriet loopt het toch zoo boven-bedenken-goed met het bloemekind af!

Elsa Beskow heeft gekleurde teekeningen bij Duimelijntje gemaakt, die de afzonderlijke uitgave van het sprookje tot een

DUIMELIJNTJE.

prachtboekje maken; maar Hans Tegner — van wien wij hier een enkel plaatje bij dit verhaal afdrukken — heeft met zijn veel soberder gegevens, in kleine prenten, zwart en wit, de hoofdfiguren van het verhaal ook goed tot hun recht laten komen. Wij willen over 't sprookje hier niet veel meer zeggen, al noodigen zooveel bijzonderheden ons ze over te vertellen. Alleen over de oplossing iets. Die is verrassend! Zoodra de zwaluw, door kou verstijfd en ontijdig begraven in den donkeren molsgang, door de zorgen van het lieve Duimelijntje is herleeft, wachten wij vandaar de redding; als zij in 't voorjaar heenvliegt, zal zij 't bloemekind toch wel meenemen? Hier — als meesterlijk verteller — stelt Andersen éven te leur, het moet eerst nog verergeren; Duimelijntje blijft achter, eenzaam. Zij voelt zich niet vrij haar goedge gastvrouw te verlaten. Dan wordt haar toestand al moeilijker; daar buiten bloeien de bloemen in den zonneshijn en zij moet, onderworpen, de veldmuis gehoorzamen. *Want nu had de buurman, die saaie mol in zijn zwart sluweelen pels, haar ten huwelijk gevraagd.*

„Wol en linnen moet je hebben, alles van 't beste en fijnste, als je de vrouw wordt van den mol!”

En Duimelijntje moest aan 't spinrokken, en de veldmuis huurde nog vier spinnekoppen, om met 't spinnen te helpen. Iederen avond kwam de mol en zeurde er altijd over, dat als het maar wat verder was in den zomer, de zon niet meer zoo heet zou zijn, want nu brandde hij den grond zoo hard als steen; ja, als de zomer om was zou hij bruiloft houden met Duimelijntje. Maar Duimelijntje had niets geen plezier, want zij hield niet van dien vervelenden mol. Iederen ochtend als de zon opging, en iederen avond bij het ondergaan, sloop zij uit de deur, en als dan de wind de korenaren uiteenblies, zoodat er een stukje van de blauwe lucht te zien was, dan dacht zij, hoe licht en heerlijk het daarbuiten toch was, en ze verlangde zoo nog ééns meer dien lieven zwaluw te zien, maar hij kwam nooit, hij vloog zeker ver, ver in 't groene bosch.

Natuurlijk, de verlossende zwaluw komt, en komt te rechter tijd. Haar man is na al 't ongeval nog onzeker hoe hij — ongelijksoortig toch — Duimelijntje voorgoed helpen zal. Andersen weet het; de zwaluw vliegt naar warme landen, waar glanzende vruchten hangen in 't loof en waar de lucht kruidig is, waar een wit marmerslot staat uit vroegere tijden. En —

Daar lag een groote, wit marmere zuil, die was omgevallen en gebroken in drie stukken; daartusschen groeiden de heerlijkste witte bloemen. De zwaluw daalde er op neer met Duimelijntje, en zette haar op een van de breede bladen. O wat zag zij daar! Midden in de bloem zat een klein mannetje, licht en doorzichtig als van glas; een gouden kroontje droeg hij op het hoofd en om zijn schouders lichte, witte vleugels; hij was niet grooter dan Duimelijntje. Dat was de engel van de bloem. In iedere bloem woonde zulk een engel, man of vrouw, maar deze was koning over al de anderen.

Ja — Andersen heeft in de postkoets op de Lunenburger heide wat geleerd! Het is maar jammer dat Tegner niet — als Elsa Beskow — de koning en Duimelijntje samen in 't hart der bloem heeft afgebeeld, als bruidegom en bruid — want, nietwaar, nu weet ge dat het immers ook juist zóo moest eindigen!...

In Kleine Ida's Bloemen heeft Andersen 't leven van de bloemen anders gezien, hun stilzijn voor ons menschen als een heimelijkheid opgevat, hun wezen voorgesteld als drukte en gebabbel en vroolijk gedans. Ge moet ze maar eens zien als zij meenen dat ze onopgemerkt zijn!

Hier is geen elf in de bloem, de bloem zelve is elf geworden.

Ach, voor zoo korten tijd; zie ze verlept hangen! Maar wat hebben ze tot dien tijd ook feest gevierd, daar ginds in 't onbewoonde kasteel! Kleine Ida vraagt:

„Kan ik ze ook niet zien?”

„Jawel”, zei de student, „denk er maar eens aan, als je weer daar buiten komt, dat je door het raam kijkt, dan zal je ze wel zien. Dat heb ik vandaag gedaan; er lag een lange, gele narcis op de canapé, languit; ze verbeeldde zich, dat ze een prinses was”.

Nu, kleine Ida heeft ze gezien; ze heeft hen zien dansen met haar eigen domme pop Sophie, die er den volgende dag toch heelemaal niets van oververtellen wou en alleen maar slaperig keek. Maar dat is na zoo'n nacht wel te begrijpen....

Toen de bloemen verwelkt waren, heeft het meisje ze begraven.

Op nog andere wijze heeft Andersen tien jaar later in de Sneeuwkoningin de bloemen hooren spreken. Ik leg onwillekeurig eenige nadruk op dien tijdsafstand, want er is verschil. In dat laatste sprookje niet meer de speelsheid van den student, die kleine Ida inspireert en ook niet meer de gezelligheid van 't verhaal der romantische avonturen van Dui-

.... EN TOEN VLOOG DE ZWALUW HOOG OP IN DE LUCHT.... (DUIMELIJNTJE).

melijntje; hier is de visie van den dichter verstrakt. Maar ook inniger geworden. Wat een kostelijke bladzijde, als kleine Gerda, die haar vriendje zoekt, in den tuin van het oude vrouwtje dat tooveren kon (maar zij was geen booze heks; ze tooverde maar zoo'n beetje voor haar eigen plezier), al de bloemen afloopt om te hooren of die weten waar Kay is. De rozen — die weggetooverd geweest waren, maar Gerda's tranen hadden ze opgeroepen uit den grond — hadden haar verteld dat Kay zeker niet dood was; maar meer wisten die niet.

Dan komt zij bij de andere bloemen — en ik wil de episode hier grootendeels overschrijven; ze is niet geïllustreerd maar behoeft en verdraagt ook geen teekening:

...en keek in hun kelk en vroeg: „Weet je niet waar de kleine Kay is?”

Maar de bloemen stonden stil in de zon en ieder droomde haar eigen geschiedenis, die kreeg Gerda allemaal te hooren, maar van Kay wisten zij niets.

Wat zei de Vuurlelie?

„Hoor je de trom: Bom, bom! dat zijn maar twee tonen, altijd bom! bom! Hoor der vrouwen treurgezang! Hoor den roep der priesters! In haar lange, roode kleed staat de Hindoevrouw op den brandstapel; de vlammen slaan over haar heen, over haar en haar dooden

....GERDA RIEP NOG HARDER EN TOEN KWAM ER UIT HET HUISJE EEN STOKOUD VROUWTJE.... (SNEEUWKONINGIN).

man. Maar de Hindoevrouw denkt aan den levende: hem met de vlam-mende oogen, die sterker branden dan het vuur dat straks haar lichaam verteren zal. Kan de vlam van het hart sterven door de vlam van het hout?"

„Dat begrijp ik niet!" zei Gerda.

„Het is mijn sprookje!" zei de Vuurlolie.

„Wat zegt de Convolvulus?"

„Tegen de rots, over het steile bergpad heen, hangt de ridderburcht; dicht groeit de klimop op de oude, roode muren, en slingert zich om het venster; daar staat een schoon meisje, ze buigt zich neer op den weg. Frisscher ziet zij dan een roos tusschen 't groen: licht is zij als de appelbloesem, die de wind meedraagt door de lucht. Haar zijden kleed ruischt: Komt hij nog niet?"

„Meen je Kay?" vroeg de kleine Gerda.

„Ik spreek alleen over mijn geschiedenis, mijn droom", antwoordde de Convolvulus.

„Wat zegt het Sneeuwlokje?"

„Tusschen de boomen hangt aan touwen een lange plank, het is een schommel; twee allerliefste kleine meisjes met witte jurkjes en groene, sladderende linten zitten er op; haar groote broer staat recht op den schommel en houdt zijn armen om de touwen om niet te vallen, want in de eene hand heeft hij een kom, in de andere een steenen pijp; hij blaast zeepbellen; de schommel gaat, de zeepbellen zweven op met bonte, wisselende kleuren; de laatste hangt nog aan

de pijp en buigt in den wind; de schommel gaat.... Een schommelende plank, een spattend schuimbeeld is mijn zang!"

„Het kan heel goed zijn dat het mooi is, wat je vertelt, maar je zegt het zoo droevig en je spreekt heelemaal niet van Kay. Wat zeggen de hyacinthen?"

Maar ook de hyacinthen, die — in wit, in rood, in blauw — hun zwoele doodenlied van de drie zusters zingen, luiden hun klokjes, ding dong!.... maar niet voor Kay; ook zij zingen hun wijsje maar, het eenige dat zij kennen.

Daarop het boterbloempje, dat als een lichtend zonnetje Gerda tegenglinstert. Zou dit meer van het speelmakkertje weten? Maar 't zingt alleen van 't kleindochtertje dat oude grootmoeder kust.

Goud op den mond.

Goud op den grond.

Goud ook in den morgenstond.

En Gerda denkt aan haar grootmoeder, maar van Kay hoort ze niets. Dan, als zij wegloupt, slaat de narcis haar om de beenen. „Weet jij misschien wat?" Maar wat zou nu de narcis weten! dat ijdele danseresje, die alleen zichzelf ziet!

„...Het been in de lucht, o wat doet ze grootsch op haar steel! Ik zie mijzelf! Ik zie mijzelf!" — „Dat kan mij niets schelen!" zei Gerda. Dat hoef je mij niet te vertellen! en ze liep weg tot aan het uiterste eind van den tuin.

Zoo heeft Andersen eindelijk geen vertelling over bloemelfen meer noodig gehad; ze zongen zelve hun lied, de bloemen die voor hem geurden en bloeiden. Zoo heeft hij ze niet meer in grillige fantazie neus en oogen tusschen de blaadjes en voetjes aan hun dunne steel behoeven te geven: ze leefden en zongen reeds op hun buigenden stengel.

In geen verhaal heeft hij wijsche pracht met ingetogenheid zoo weten overeen te brengen, als in dit verhaal uit den sprookjes-tuin. Maar óveral heeft het plantenleven hem toegesproken: het sparreboompje in 't besneeuwde bosch, het madeliefje in de leeuwerikskooi, het dokkeblad aan de waterkant, het zeewier onder de groene golven.

Wonder! als men zóó over des levens Luneburger-heide vaart, tusschen de knikkebollende passagiers maar in gezelschap van de bloemelfen!

C. E. H.

1) Geciteerd in R. Nisbeth Bain, *The Life of H. Chr. Andersen*, London & New-York, 1895, pag. 85—89; enkele aanhalingen, die ik doe, zijn aan deze Engelse vertaling van het Deensche verhaal ontleend.

DOPHEIDE.

NEEMT de struikhei uitgestrekte velden in beslag, vestigt ze zich bij voorkeur daar, waar de grond tamelijk droog is, in haar onmiddellijke nabijheid, maar meer op de vochtige plaatsen, kan men de dophei vinden. Ze bloeit in 't laatst van Mei al en gaat daarmee voort tot in October toe. Twee dingen zijn er, waarop ik, wat haar levenswijs betreft, even wijzen wil. Deze zijn het mycelium, rondom haar wortels gesponnen en het kleine als tot stekelige puntjes gevormde blad, zooals men dat in nagenoeg denzelfden vorm ook bij haar grootere zuster, de struikhei, aantreft. Want opmerkelijk is het, dat de dophei, schoon groeiende te midden van een vochtige omgeving, toch niet het vocht met de daarin opgeloste voedingszouten uit den grond opnemen kan. Zoodra ze geboren werd, zoodra haar eerste worteltje zich met een klein wit puntje in de aarde boorde, en zich vertakte, werden al die vertakkingen dadelijk door het mycelium van een haar ook op later leeftijd trouw gezelschap houdende schimmelpiant omweven. Die verbinding begint met de geboorte en eindigt met den dood. In dezelfde mate, dat de wortel verder groeit, ontwikkelt zich ook het mycelium;

....ZOO GAUW ALS DE KONING EN ZIJN HEELE HOFSTOET NAAR DE STAD VERHUID ZIJN, LOOPEN DE BLOEMEN UIT DEN TUIN NAAR BINNEN EN DAN MAKEN ZE PRET. (KLEINE IDA'S BLOEMEN).

het volgt hem als 'n schaduw, in alle richtingen, legt er zich dicht tegen aan, als een donkerkleurig viltachtig weefsel en vormt als het ware een mantel, waar de wortel zelf in besloten ligt. Kleine vertakkingen loopen den grond in en doen aan wortelharen denken. Doch wortelharen zijn er niet. Rondom opgesloten als zij zijn, kunnen de opperhuidcellen der wortels als zoodanig geen dienst doen. Hun taak wordt door het mycelium overgenomen. Dat werkt als een zuigtoestel voor z'n hospes, bij wien het gastvrijheid vindt. Het neemt het grondwater en de daarin opgeloste minerale bestanddeelen uit den bodem op en staat ze aan de wortels af, die het nu verder voeren, langs de stammen en takken naar de bladen en bloemen. Zonder de hulp van dit mycelium zou de dophei niet kunnen groeien. In gewonen tuingrond houdt ze het niet uit. En ook wanneer men ze zet in een hei- of boschgrond, die langen tijd achtereen volkomen uitgedroogd is geweest, sterft ze. Blijkbaar zijn de myceliën in dien grond alle gestorven.

De dophei legt het er op toe om zoo min mogelijk van het eenmaal opgenomen bodemwater te verdampen. Waarom? Is er niet genoeg in haar omgeving te vinden? Moet ze zuinig zijn? In zeker opzicht: ja. Want de zon kan er fel op branden, terwijl toch de grond, waaruit ze haar water put, nog koud is. Door de lage temperatuur, die daar heerscht, werken de wortels niet. En ook: dat vocht, waarin zooveel humuszuren zijn opgelost, is nu juist niet bij uitstek voor haar levensonderhoud geschikt. Het gaat haar als het scheepsvolk, dat midden op den oceaan toch met z'n watervoorraad zuinig moet zijn. De blaadjes zijn dus klein en, doordien de bladranden bovendien naar achter omgekruld zijn, maken ze den indruk, weinig meer dan scherpe naaldjes te zijn.

Aardig is de vorm van de bloemen; het lijken wel kleine dikbuikige urnen, met de opening schuin naar beneden gericht. Laat het regenen, dat het giet, de honig en het stuifmeel zullen er geen hinder van hebben. In het midden staat de stamper, met zijn kleverig en knobbelig vooreinde ver naar buiten. Komt er een bij van andere bloemen, dan moet die stempel zijn deel krijgen van het meegebrachte stuifmeel.

Rondom den stamper staat een krans van meeldraden. Er zijn er acht. Ze vormen te zamen een hollen kegel. Klopt men tegen de bloemen, dan komt het stuifmeel er uit en drijft als een nauw zichtbaar wolkje weg. Dat zou men niet verwachten bij een insectenbloem. De dophei evenwel, evengoed als de struikheide, staat op de grens tusschen wind- en insectenbloemen; in het begin van den bloei is ze het ééne, op het eind het andere.

De helmraden zijn in het begin maar kort. Dan staan de helmknoppen nog dicht tegen mekaar. Ze hebben ieder twee helmhokjes, die met een lengtespleet openspringen en er dan als diepe nissen uitzien. Maar de naar elkaar gekeerde nissen van elk paar aangrenzende helmknoppen sluiten zoo precies tegen elkaar, dat er in normale omstandigheden niets uitvallen kan. Alleen als een hommelt of bij haar tongetje naar binnen steekt en met geweld den meeldraadkegel uit elkander drijft, komen door deze verschuiving de open spleten van de helmhokjes vrij en het stuifmeel rolt er uit. Het zijn geen losse korreltjes, maar zoogenaamde tetraëden, door een dun draadje vier aan vier met elkaar verbonden. Ze komen den bezoeker op snuit, kop en borst terecht en blijven kort daarna weer op den uitgestoken stempel van andere bloemen kleven.

Op het eind van den bloei verleggen de meeldraden zich. De helmknoppen schuiven dan naar voren, totdat ze den ingang van de urn bereikt hebben en aangezien door de meerdere ruimte, die hier is, nu alle onderling verband is opgeheven, valt het stuifmeel bij het minste schudden uit de hokjes, waar het tot dusver bewaard werd. Het drijft weg en andere bloemen zullen er mee bestoven worden.

K. SIDERIUS.

HANENKOORTS.

(EEN VERHAAL VOOR HARTSTOCHTELIJKE JAGERS EN NATUURBEWONDERS).

ER zijn verschillende soorten van hanen: boeren-, geweer-, kemp-, weer- en auerhanen. Verder vette haantjes, haantje's-de-voorste enz. En dan, niet te vergeten, zijn er nog korhanen. De kleur van den korhaan is over 't algemeen die van de Deutsche vlag, maar het zwart is meer staalblauw. In zijn jeugd is hij wat minder patriotsch gekleurd, en de veeren van zijn ega zijn politiek indifferent.

Het beste van den korhaan is, na het gebragd, zijn lier, waaronder men zijn staart verstaat, die iets langer is dan van de meeste overige jachtdieren, ree, konijn, haas, enz. Andere eigenaardigheden van dezen vogel zijn, dat hij op iedere veer een oog heeft,

DOPHEIDE.

waardoor hij steeds in gelegenheid is, zich omtrent alles, wat om hem heen gebeurt, te oriënteren. Verder heeft hij een grooten hekel aan schroot, en een ingekankerden haat tegen alles wat met geweer en jagen in verband staat.

Lang vóór Ernst von Wolzogen en de zeven scherprechters optraden, exploiteerde de korhaan al een café-chantant, door met meerderen van zijn genooten iederen morgen op hetzelfde uur bijeen te komen, en door spel en dans zichzelf en de in een kring verzamelde toeschouwers te vermaken. Zooals zijn gezang op een straatdeun van 't minste allooï lijkt, zoo heeft zijn dans veel van het springen van 'n veulen in de wei. De haan strekt den hals lang uit en blaast zijn tshuiviet, of hij trommelt als een dwaas en glijdt daarbij over den grond. Vaak springt hij een flink eind omhoog, vaak ook niet.

Tot deze voorstellingen inviteert de jager zich gaarne. Hij maakt in de nabijheid van het tooneel een gat in den grond, steekt er takken omheen en betreft midden in den nacht deze parterreloge, om de dingen af te wachten, die komen zullen.

Meestal komt den eersten tijd niets dan het eene kippenvel na het andere. De koude voeten verlengen zich tot dáár, waar de bretels hun einde vinden. Ook de vingers worden tot aan de schouders koud.

Om zich te verwarmen, rookt hij, waarop spoedig de toestand komt, die den Spaanschen koning destijds aanleiding gaf uit te roepen: „Het oproer gist in mijne Nederlanden!” Op dit schoone oogenblik gaat het ds ds ds over den jager heen, bom zegt het dan, en nu schijnt alles in den haak te zijn, want de haan is er. Waar, dat weet de jager niet, hij weet slechts, dat hij zich nu niet bewegen mag. Een kwartier is om, de jager voelt zich ellendig. Een tweede kwartier volgt, de gemoedsstemming wordt er niet beter op. Een derde kwartier zinkt in de zee der vergetelheid, de jager houdt alle vijf zinnen zooveel mogelijk bijeen, maar hij kan het niet, ze laten hem in den steek. Hij hoort niets dan het zwijgen, het ziet niets dan het duister. Eindelijk verneemt hij links een geluid, als van een mensch, die niet goed in orde is. Eerst denkt de jager, dat het zijn innerlijke mensch is, want zoo is het hem te moede, doch na rijpe overweging komt hij tot de conclusie, dat het de haan wel geweest zal zijn. Na 'n kwartiertje hoort hij het geluid weer. En dan is het opnieuw stil rondom. Eindelijk, als de jager in het diepst van zijn ziel de misdadige wensch uit: „Was ik maar thuis in m'n warme bed gebleven”, hoort hij rechts een anderen toon. De haan schudt zijn veeren. Den jager loopt het zoo warm over den rug als bij 't diner op zijn verjaardag, toen de meid hem den soep in den nek goot.

Ondertusschen wordt het ook wat lichter. Tusschen de struiken die de borstwering van zijn schuilplaats vormen, ziet de jager links een donkere vlek, die zich beweegt. Nu wordt het levendiger op 't tooneel. De velduil geeft een leuk couplet ten beste en de kievit draagt een roerende romance voor. Alles bij donker tooneel. Eindelijk wordt het nog wat helderder, zóó licht, dat de jager zeggen kan: „Als dat daar voor mij geen rietboschje is, dan is het de haan of een heibult, als het tenminste wat is!” En nu baltsen plotseling twee hanen bij hem, neen drie, of zelfs vier, wanneer misschien geen vijf. Eén ziet hij er duidelijk.

Ware de jager nu slim, dan zou hij schieten. Wel is waar, zou hij dan niets raken, want dat, wat hij ziet, is de haan niet, en als hij het was, raakte hij hem zeer zeker niet. Maar dan zou hij tenminste alle hanen weggagen, en kon zonder gewetensbezwaren maken, dat hij wegwam, want in zijn rechterlende

krijgt hij een bedenkelijke kramp, in den linkerschouder ook, en een zeven keer geplombeerde kies, die sinds weken geen spoor van eigen leven toonde, herinnert zich zekere oude rechten, en verlengt zich een weinig. Maar de jager blijft zitten, deels omdat hij te veel karakter, deels omdat hij niet genoeg eigen wil meer heeft. De vier hanen om hem heen hebben hem met hun geblaas en geruiner zoo volkomen gehypnotiseerd, dat hij de beschikking over zichzelf geheel verloor.

Een scherpe wind fluit onbarmhartig over de hei. De struiken bedekt hij met rijp, den jager met een nieuw kippenvel. Langzamerhand schijnt het hem toe, alsof hij iedere innerlijke verbinding met zijn teenen verloren heeft.

Met een plotseligen ruk gaat de zon op. Rondom baltsen de hanen, alleen die niet, die in de buurt van den jager moeten zijn. De wulp fluit zoo jammerlijk, alsof hem de teenen bevroren waren. Een voorbijvliegende bonte specht lacht den jager uit, evenzoo een zomertaling. De jager lacht zenuwachtig in zichzelf. Hij ziet een fata-morgana voor zich, bestaande uit een warm bed, en daarin ligt hij, en zijn vrouw brengt hem heete koffie met twee flink gemeubelde broodjes, of cacao, of thee, of groc, of punch of bouillon of desnoods ook heete melk, versche melk met een of twee cognakjes; drie schaden ook niet....

Hij spant zijn oogen wijd open, hij luistert naar elk geluid. Overal baltst het, alleen zijn vier hanen baltsen niet. Maar op honderd voet afstand zit er een. De man overlegt, of hij hem niet een kogel kan geven. Haast is hij besloten, daar baltst er een vlakbij. Hij stoot een geluidloozen vloek uit. Daar zit nu een vogel te ver en een te dichtbij! Als hij wil, kan hij hem een schop geven. Maar schieten? Geen zweem van een schijn, van een spoor, van een idee, van een vermoeden, van een begrip van een mogelijkheid. Ten eerste zou de vogel in duizend stukjes geschoten worden en ten tweede gaat het heelemaal niet. De jager heeft een gevoel, alsof hij een mierenhoop onder den hoed heeft, waarvan de bewoners, om een tweede nederzetting te stichten, over zijn rug marcheerden. Een weldadige transpiratie komt op, gevolgd door een minder weldadig bevrozend gevoel. De senior der tanden laat meer en meer zijn rechten gelden.

De haan knort en koert voor de ijskoude teenen van den jager, en nu baltst vlak achter zijn rug (van den jager, wel te verstaan) ook een haan. Een hen strijkt neer in de takken vlak boven den ongelukkigen persoon, en belastert hem op de infaamste manier. Ver weg klinkt een schot. Het hart van den jager is een moordhol. Daar vliegt de hen weg, en de mannetjes volgen haar. Nu kan de jager zingen: „Ich bin allein auf weiter Flur”, maar hij doet het niet. Hij trappelt zijn ijsbeenen wat warm. Daar kiest nog een haan het hazenpad, had ik haast gezegd. De jager zakt in elkaar. Hij maakt de tasch open, en wil er een boterham uit nemen.... daar valt een haan op den juisten schotafstand voor hem in de hei. Hij heeft het geritsel van 't papier vernomen, en kijkt strak en vol aandacht in 's jagers richting. Die zit daar als een Egyptisch koningsbeeld, alleen heeft hij geen zwaard, maar een boterham in de hand. Het geweer ligt, de haan in rust, aan zijn voeten. De situatie is gewoonweg belachelijk en blijft het een vol kwartier. Vijftien minuten ruim kijkt de haan naar het scherm en vijftien minuten ruim zit de jager daar, een vierde van zijn boterham in den half-open mond, de rest in de koortsachtig bevende hand.

In allerliefste afwisseling loopt hem het koude en warme zweet over den epidermis. Op het juiste oogenblik krijgt hij een hoestprikkeling, die hem noodzaakt den mond snel van zijn spijs te bevrijden. De toestand wordt verschrikkelijk.

De jager denkt: „Nu had ik alleen nog maar te niezen, dan was 't eerst heelemaal in orde!” De door deze gedachte beïnvloede neus haast zich haar in de daad om te zetten. Hij tracht het te verhinderen door hem met duim en wijsvinger krampachtig te

sluiten. Maar nu niest hij zoo eigenaardig en zoo buitengewoon door deze drukking, dat het klinkt alsof er een korhaan blaast. De haan ginds loopt er in. Hij houdt de neus van den vijand voor een concurrent en haast zich, dezen uit het veld te drijven. Hij rekt den hals, spert den snavel open en sist nadrukkelijk. De jager zet een gezicht als een ter dood veroordeelde, wien een genadebrief wordt voorgelezen.

De jager, tot daareven nog een speelbal van alle mogelijke aanvallen van transpiratie, hoest, kiespijn, niezen enz., is plotseling weer een met vrijen wil en veel verstand begaafd wezen. Rustig bukt hij zich, neemt het geweer op, spant den haan, legt aan, schuift de loop door de takken, kromt den wijsvinger en neemt den vogel in 't vizier.

In 't zelfde oogenblik strijkt de haan weg en valt twintig passen verder weer neer. Het gezicht van den jager, dat juist de overwinningsvreugde met purperen gloed bedekte, verandert plotseling in een vale, aschgrauwe kleur, en de uitdrukking vertoont negentig % minder intelligentie, dan van een kiesgerechtigd staatsburger verwacht kan worden. Wat hij denkt is niets christelijks. De haan zit in de lange heide. De man kan niets zien dan de kop met den rooden kam. „Ouwe zegellakskop”, knarst hij tusschen de tanden, eet zijn brood verder op, en als hij daarmee

klaar is, doet hij als bekommerde hij zich om alle hanen van de wereld niets, en steekt een sigaar in het hoofd. Nauwelijks brandt zij, of daar begint de haan te baltsen. Den eenen sprong na den anderen maakt hij, en telkens komt hij dichterbij. Allang heeft de jager zijn sigaar in het natte mos gelegd, waar zij langzaam haar blauwen geest geeft, en nu zit hij daar, heeft den kolf aan den schouder en wacht tot de haan goed zit.

„Nog één sprong, dan heb ik 'm!” denkt hij. Maar de vogel maakt geen sprong meer, doch strekt den hals lang uit. De jager wordt 't bang te moede; hij denkt: „de haan heeft me gezien.” Krijtwit wordt zijn gezicht. Het hart klopt hem eerst in 't lijf, dan in de keel, dan in de geweer-kolf, dan in de loop, zoodat de laatste heen en weer slingert als een vroolijke hondenstaart.

De jager is geen mensch meer. Wát hij is, weet hij niet precies, maar hij heeft een idee van kruisingsproduct van een kameelolifantenkalf en een neushoorn. In ieder geval iets buitengewoons.

Vijf minuten later heeft hij andere gevoelens. Want de haan liet een eigenaardig geluid hooren, een giftig blazen, een hatelijk gesis. Als een roodwit-zwarte slang schuift hij door de hei, en juist als

de jager zijn vinger aan den trekker heeft, daar komt dezelfde booze toon van links, en ook daar loopt een haan door de hei. Nu staan ze tegenover elkaar, sissend, blazend en nijdigdoende, om plotseling op elkaar in te vliegen. Het heidekruid ritselt, bladeren, stengels en sprietten vliegen rondom, op den achtergrond applaudisseeren zeven hennen aanhoudend en luid, en nu vindt de jager de tijd gekomen, er een eind aan te maken. Bommm.... alles is plots blauw van den rook, en 't ruikt sterk naar kruut. De weidman staat op. Langzaam trekt de rook weg. Daar ligt een haan, hij beweegt zich niet meer. De andere bracht het leven er af. Jammer, denkt de jager, en gaat zijn haan halen. En daar ligt toch de andere vogel ook nog, zoo dood als zijn concurrent. En als de man de buit oppakt, is alles vergeten, honger, koude, lamlendigheid, en zelfs de tandveteraan.

„Das Waidwerk das ist voller Lust und alle Tage neu”, fluit hij vergenoegd. Hij heeft twee hanen. En wat voor hanen! Oude, prachtige hanen, met lange staarten en vurige kammen. Voor 'n uur zwoer hij nog, dadelijk naar huis te rijden en nooit weer naar de balts te gaan. Nu denkt hij heel anders, hij wil nog een dag buiten blijven, misschien nog wel twee, of zelfs drie.

Nu heeft hij het eerst goed te pakken, de hanenkoorts.

(Vrij naar het Duitsch).

A. B. WIGMAN.

Foto C. Steenbergh.

DE KRUIDENIERSWINKEL „DE BLOEIENDE THEEBOOM” IN DE VIJZELSTRAAT TE AMSTERDAM.

DEZE MOOIE TYPISCHE WINKELPUI MET HAAR EIGENAARDIG UITHANGBORD ZAL, JAMMER GENOEG, WELDRA VERDWIJNEN, DAAR HET HUIS, WAARIN ZE ZICH BEVINDT, GESLOOPT WORDT.